

foto's Hans van den Bos, Bosbeeld.nl

Ganzen, voer voor discussie

Discussies over het welzijn van wilde dieren gaan er vaak heftig aan toe. Denk aan de discussies over wintersterfte van grote grazers in de Oostvaardersplassen, de aanpak van de ganzenproblematiek, de orka Morgan en recent nog de bultrug Johannes. Emoties kunnen hierbij hoog oplopen en natuurbeherende organisaties krijgen dan ongezouten kritiek.

In dit artikel kijken we naar de ganzendiscussie van de afgelopen jaren zoals die werd gevoerd in de media en op internet. We laten zien welke argumenten, emoties en ethische visies daarin een rol spelen. Dit levert aanknopingspunten op om beter te kunnen voorspellen en begrijpen wanneer maatschappelijke conflicten ontstaan en hoe daar door terreinbeheerders mee kan worden omgegaan.

— Thomas Mattijssen, Judith Westerink, Arjen Buijs, Eveliene Steingröver en Fransje Langers (Wageningen UR)

> DE GANZENPOPULATIES ZIJN de afgelopen jaren flink toegenomen. Boeren klagen over grote groepen ganzen die hun akkergewassen aanvreten en vertrappen en hun percelen verzuren met ontlasting. Bij Schiphol kunnen ganzen een bedreiging voor de vliegveiligheid vormen: vliegtuigmotoren kunnen uitvallen na een aanvaring met een gans. Inwoners van dorpen en steden klagen steeds vaker over overlast van lawaaierige en soms zelfs agressieve ganzen. En ook natuurbeschermers hebben soms last van ganzen, die andere vogelsoorten kunnen verjagen of met hun ontlasting eutrofiëring veroorzaken. Door het verjagen van ganzen, het direct omploegen van akkers na de oogst of het afschieten van ganzen, wordt geprobeerd de overlast te beperken. Toch groeien ganzenpopulaties en de overlast die zij veroorzaken nog steeds. Daarom worden sinds kort groepen ganzen gevangen wanneer zij in de rui zijn (en dus niet kunnen vliegen) en vervolgens vergast met CO₂. Deze manier van ganzenbestrijding heeft tot veel maatschappelijke discussie geleid. Organisaties als de Faunabescherming en Ganzenbescherming en de Partij voor de Dieren verzetten zich actief tegen het vergassen van ganzen.

Waarden en emoties spelen een belangrijke rol in de meningsvorming van betrokkenen in een maatschappelijke discussie en zijn vaak de aanleiding om uiteindelijk aan de discussie deel te nemen of om tot concrete actie over te gaan. Hoe zwaar een dierenwelzijnsprobleem weegt voor iemand, hangt onder meer af van de diersoort en of het gaat om een wild dier, een gehouden dier of een huisdier (Treves & Naughton-Treves, 2005). Met de ene diersoort 'hebben mensen meer' dan met de andere. Het bestrijden van muskusratten of de eikenprocessierups roept bijvoorbeeld minder weerstand op dan het bestrijden van ganzen. Het doden van wilde dieren roept meer weerstand op dan het doden van bijvoorbeeld vleeskippen. Belangrijk in de ganzendiscussie is niet alleen dat de ganzen bestreden worden, maar ook op wat voor manier dat gedaan wordt en in welke aantallen.

Ethische visie	Antropocentrisme	Biocentrisme	Ecocentrisme
Betekenis	Menselijk nut centraal	Welzijn individuele dier centraal	Focus op natuurlijke processen, holistisch perspectief
Waarden	Menselijk welzijn, menselijke waarden	Zorgplicht, welzijn, gezondheid en integriteit	Afblijfplicht, biodiversiteit, vrijheid, autonomie
Positieve variant ganzen	De eetbare gans	De leuke gans, ontmoeting in het landschap	De gans is niet het probleem, de gans als natuurverschijnsel
Negatieve variant ganzen	Overlast door ganzen	De gans als slachtoffer	Eutrofiëring door ganzenpoep, verdringing doelsoorten
Aanhangers	Boeren, bewoners, consumenten	Dierenbeschermers	Natuurbeschermers, ecologen

Bron: Alterra, naar De Cock Buning, et al. 2012, Buijs 2009, Drenthen & Keulartz, 2008.

Rotbeest

De argumenten die mensen gebruiken in discussies over dierenwelzijn zijn meestal te herleiden tot één van de drie volgende basisvisies ten aanzien van dieren: antropocentrisme, biocentrisme en ecocentrisme (Buijs, 2009). Bij een antropocentrische visie staat de mens centraal, bij een biocentrische visie gaat het om het welzijn van het dier en bij het ecocentrisme wordt vooral de rol van het dier in het ecosysteem benadrukt (zie de tabel). Mensen kunnen per situatie vanuit een ander perspectief denken, maar vaak hebben ze een overheersende basisvisie.

In de discussie wordt de gans bestempeld als een 'rotbeest' dat overlast veroorzaakt (negatief antropocentrisch), maar ook als een 'arm dier' dat slachtoffer is van een wreed beheer (negatief biocentrisch). Alle drie de ethische basisvisies zijn in het ganzendebat terug te vinden, waarbij het antropocentrisme en biocentrisme domineren en in de discussie als twee kampen tegenover elkaar staan. Vanuit een biocentrisch perspectief is er afschuw en onbegrip over het doden van ganzen, over de grote aantallen waarin dit gebeurt en over de manier waarop de ganzen worden gedood. Organisaties die opkomen voor het dierenwelzijn zoals de Faunabescherming, Ganzenbescherming en Partij voor de Dieren verzetten zich hiertegen, maar ook in discussies in de sociale media worden deze argumenten veel gebruikt. De afschuw wordt geuit in emoties van woede, verontwaardiging en schaamte: 'ik vind het zo oneerlijk om te zien hoe er met deze bestjes omgegaan wordt'. De gans wordt daarbij neergezet als het slachtoffer van 'grootschalige ganzenmoord' en de huidige aanpak van de ganzenproblematiek wordt gekarakteriseerd als 'wreed', 'barbaars' en 'middeleeuws'.

Ganzen oogsten

Vanuit een antropocentrische visie ligt de nadruk sterk op de problemen en overlast die de ganzen veroorzaken en is er begrip en steun voor maatregelen waarbij ganzen worden gedood, bijvoorbeeld bij LTO en Schiphol. Deze mensen benadrukken de noodzaak van de maatregelen: 'moeten we wachten tot het er 3 miljoen zijn; er een vliegtuig crasht met ganzen in de motoren; de weidevogelstand nog verder achteruit holt door concurrentie met ganzen; en de jaarlijkse schadevergoeding aan boeren naar €100 miljoen gaat?' Het doden van ganzen wordt door sommigen gezien als een noodzakelijk kwaad, maar er zijn ook mensen die oprecht blij zijn met de maatregelen die worden getroffen. De gans

wordt daarbij neergezet als een 'rotbeest' en 'ongedierte'. De discussie krijgt een positieve draai vanuit het antropocentrisme door ook de productkant – het ganzenvlees – te benadrukken. Er wordt gesproken in termen als 'ganzen oogsten' en er wordt benadrukt dat deze ganzen een goed leven hebben gehad en hun vlees daarom beter is dan kip uit de supermarkt.

Mensen met een ecocentrisch perspectief zoeken de oorzaak van het ganzenprobleem vaak bij de mens zelf, door te stellen dat de ganzen 'natuurlijk' afkomen op de voedselrijke akkers. Zij vinden dat de mens het landschap moet kunnen delen met de gans en er niet over moet zeuren, of zich in ieder geval meer moet aanpassen aan de situatie door bijvoorbeeld het landgebruik aan te passen: 'teveel dieren is altijd een mensenprobleem en nooit een natuurprobleem. De natuur vindt zelf wel een nieuwe balans.' Vanuit ecocentrisch perspectief wordt er door sommigen ook kritisch gekeken naar de dominerende rol van de gans in het ecosysteem en een verstoorde natuurlijke balans, argumenten die juist aan kunnen sluiten bij een pleidooi om wel in te grijpen in de ganzenpopulatie.

1 De citaten die in dit artikel zijn gebruikt zijn afkomstig van discussies op het internet en van opiniestukken en uitspraken in de media.

Controversieel

De verschillen in 'aanvliegroute' leiden niet automatisch tot een heftige discussie. De emoties lopen pas hoog op als het probleem als groot wordt ervaren, of als de 'oplossing' als schandalig en disproportioneel wordt gezien. Mensen maken een afweging of de nadelen van bestrijden (het dierenleed dat zij veronderstellen bij de gans) opwegen tegen het maatschappelijk probleem. Dat er een probleem is met de ganzen in Nederland wordt breed erkend, maar niet iedereen heeft er echt last van. Waar de problematiek het meest wordt ervaren (op het boerenland, bij Schiphol, in sommige woonwijken), is er vaak meer begrip voor ingrijpende maatregelen. Tegenstanders van het doden van ganzen zijn van mening dat er alternatieven zijn waarmee het probleem ook kan worden aangepakt, zoals het weglokken of verjagen van ganzen. Voorstanders benadrukken dat meer ingrijpende oplossingen echt noodzakelijk zijn. Het verzet tegen ganzenbestrijding neemt toe wanneer de impact van maatregelen op het dier (en dus het dierenleed) groter is. Het wegjagen van ganzen wordt door de meeste tegenstanders van het doden van ganzen wel geaccepteerd, maar vergassing is zelfs bij sommige voorstanders van de jacht hoogst controversieel.

In de ganzendiscussie speelt woordgebruik een belangrijke rol bij het overtuigen van anderen van de omvang van het probleem of de (on)wenselijkheid van de oplossing. Het woord 'vergassen' roept bijvoorbeeld bij veel mensen een associatie op met de Tweede Wereldoorlog, wat vervolgens hevige emotionele reacties oproept. Andersom is er door het benadrukken van de productkant ('ge oogste' ganzen gaan naar de voedselbank) juist meer begrip gekweekt voor de ganzenbestrijding. Vanuit antropocentrisch perspectief werd het vergassen van ganzen zo in een positief daglicht gesteld. Dit nieuwe argument haalde even de angel uit de discussie. Ook het benadrukken van de vliegveiligheid bij Schiphol is belangrijk geweest voor het begrip voor de 'noodzaak' van maatregelen: zelfs voor veel tegenstanders van het doden van ganzen bleek de vliegveiligheid een moeilijk tegen te spreken belang. De discussie spitste zich vervolgens toe op de methode van bestrijding.

Framing

Emoties over het welzijn van wilde dieren kunnen hoog oplopen als het gaat om een aansprekende diersoort, er sprake is van veel overlast/groot gevaar, en maatregelen die ingrijpend zijn (dode dieren). Verzet is te verwachten van mensen die een onbalans ervaren tussen probleem en maatregel: ofwel ze vinden de maatregel onvoldoende voor het grote

probleem, ofwel ze vinden de maatregel te zwaar. In de discussie proberen zij de ernst van het probleem te onderstrepen dan wel te bagatelliseren, of het dierenleed aan te zetten dan wel irrelevant te maken. Woordkeus speelt in deze 'framing' een belangrijke rol. Ook de rol van de media is belangrijk: zij heeft een rol in het bepalen van de discussieagenda en in de opinievorming van mensen. Terreinbeherende organisaties worden zich daar steeds meer van bewust.

Dat de ganzendiscussie zo hoog opliep, is dus wel te begrijpen. Het probleem is omvangrijk, wordt op meerdere plaatsen en op meerdere manieren gevoeld en is uitgebreid in de media behandeld. Verder zijn er veel partijen betrokken, met veel verschillende visies en belangen. In de maatschappelijke discussie worden argumenten gebruikt vanuit de mens, het dier en het ecosysteem, waardoor voor- en tegenstanders elkaar niet altijd goed verstaan. De gans is bovendien een zichtbare soort die een grote diversiteit aan emoties oproept bij mensen. Ook is de impact van maatregelen die worden genomen om dit probleem aan te pakken groot, omdat er door afschot en vergassing jaarlijks vele tienduizenden ganzen gedood worden. Daar komt nog eens bij dat het vergassen bij veel mensen een nare associatie oproept.

Boosheid

Niet iedereen die boos is, komt echter in actie. Mensen komen pas in actie als ze zich uitgedaagd en toegerust voelen (WRR, 2012). De uitdaging komt vaak uit de boosheid die is ontstaan door de omgang met dieren. Met toerusting bedoelen we vaardigheden, netwerk, instrumenten en slagkracht om invloed uit te kunnen oefenen. Mensen met veel connecties of organisaties met een grote achterban kunnen gemakkelijker deelnemen aan het debat of protesten organiseren. Het zijn dan ook vooral organisaties als de Faunabescherming of politieke partijen als de Partij voor de Dieren die prominent aanwezig zijn in de ganzendiscussie; dit geldt eveneens voor organisaties als Schiphol, LTO en KNJV. Het uitnodigen van organisaties met slagkracht in de discussie kan deze discussie beïnvloeden. De discussie beperkte zich echter niet tot organisaties. Vele burgers roeren zich op platforms, in opiniestukken, krantenartikelen en nieuwsberichten, ook zonder dat ze direct zijn gelieerd aan dergelijke organisaties. Sociale media en het internet geven mensen toegang tot het debat en zijn voor hen een instrument om hieraan deel te nemen. Het platform Ganzen-7 probeerde door te polderen een breed gedragen uitweg te vinden (zie tekstkader). Hun voorstel vond steun bij het toenmalige ministerie van EL&I en in de Tweede Kamer, maar er kwam ook kritiek van onder meer de KNJV (die eerder meedeed en zich later terug-

De Ganzen-7

In 2011 zijn acht maatschappelijke partijen uit verschillende belangengroepen onder de naam Ganzen-8 op eigen initiatief met elkaar in overleg gegaan om gezamenlijk een advies aan de toenmalige staatssecretaris Henk Bleker uit te brengen over de ganzenproblematiek. De Ganzen-8 bestond uit Natuurmonumenten, De 12 Landschappen, LTO Nederland, Federatie Particulier Grondbezit, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer en de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging. In hun gezamenlijk advies stelden zij onder andere voor om het aantal zomerganzen terug te brengen tot 100.000 door middel van afschot en vergassen; het afschot van winterganzen in vijf jaar te beëindigen en om ook in de broedperiode niet in te grijpen. Verder mag er in het voorstel vrij gejaagd worden op verwilderde boerderijganzen en exotische ganzensoorten. Na consultatie met zijn achterban trok de KNJV zich terug uit de Ganzen-8, die hiermee de Ganzen-7 werd.

trok) en de Faunabescherming. Dierenbeschermers vonden het voorgestelde aantal af te schieten ganzen veel te hoog of waren überhaupt tegen afschot, en stelden dat het probleem hiermee niet zou verdwijnen. Jagers benadrukten dat zij het gewenste afschot niet konden realiseren en dat het Ganzen-7 akkoord bovendien niet voldoende zou zijn om de problematiek op te lossen. Overleg met 'tegenstanders' kan leiden tot meer begrip en draagvlak, maar eenvoudig is het niet. Partijen die niet aan tafel zitten, kunnen de volgende tegenstanders worden. Het is dus van belang dat natuurorganisaties strategisch nadenken over gesprekspartners, over manieren om mensen uit te nodigen en toe te rusten om deel te nemen aan de discussie, en welke argumenten en instrumenten daarvoor geschikt zijn. Dit kunnen organisaties zijn of individuen, medestanders of tegenstanders, of juist mensen die zich nog niet roeren. Wat spreekt hen aan? Hoe kunnen ze meedoen? Het organiseren van bijeenkomsten is een vorm, maar ook internetfora of burgerpanels kunnen mensen toerusten.

Aanknopingspunten

De analyse van de ganzencasus geeft enkele aanknopingspunten om aan te voelen wanneer een discussie hoog op gaat lopen. Dit heeft te maken met de diersoort, de omvang van de overlast en de impact van beheermaatregelen op dierenwelzijn. We hebben enkele perspectieven geschetst die de beweegredenen van mensen in de discussie helpen begrijpen. Ook laat de analyse zien hoe woordkeuze en het inbrengen van nieuwe argumenten de discussie kan beïnvloeden. Tot slot hebben we enkele aanknopingspunten gegeven om mensen bij de discussie te betrekken.

De ganzendiscussie, nog steeds in volle gang, is ongetwijfeld niet de laatste. Wolf, Damhert en Smient kunnen de volgende diersoorten zijn die de gemoederen gaan bezig houden.

Het rapport *Dilemma's in natuurbeheer* (Langers et al., 2013) gaat dieper in op de analyse van de ganzendiscussie en de theoretische concepten die daarbij zijn gebruikt. Het is geschreven in opdracht van het Ministerie van EL&I en wordt binnenkort gepubliceerd via de website van Alterra.<

judith.westerink@wur.nl

Bronnen

- Langers, F, Mattijssen, T., Buijs, A., Steingröver, E. en Westerink, J. 2013. *Dilemma's in natuurbeheer; Theorie en praktijk van maatschappelijke discussies omtrent beheermaatregelen gericht op wildlevende dieren*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Buijs, A., 2009. *Natuurbeelden: publieke visies op natuur en de consequenties voor het natuurbeheer*. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- De Cock Buning, T., V. Pompe, H. Hopster & C. de Brauw, 2012. *Denken over dieren; Dier en ding, zegen en zorg*. Amsterdam: Athena Instituut Vrije Universiteit.
- Drenthen & Keulartz, 2008. 'Ethiek en milieu'. In A. van Melle & P. van Zijlhout (red.), *Woorden en daden. Een inleiding in de ethiek*. Open Universiteit/ Boom.
- Treves, A. & L. Naughton-Treves, 2005. *Evaluating lethal control in the management of human-wildlife conflict*. In: Woodroffe, R., Thirgood, Rabinowitz, A. (eds.), *People and Wildlife: Conflict or Coexistence?* Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- WRR, 2012. *Vertrouwen in Burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press. WRR-rapport 88.

